

Nyttårsmottakelse 7. januar 2026

Biskopens tale

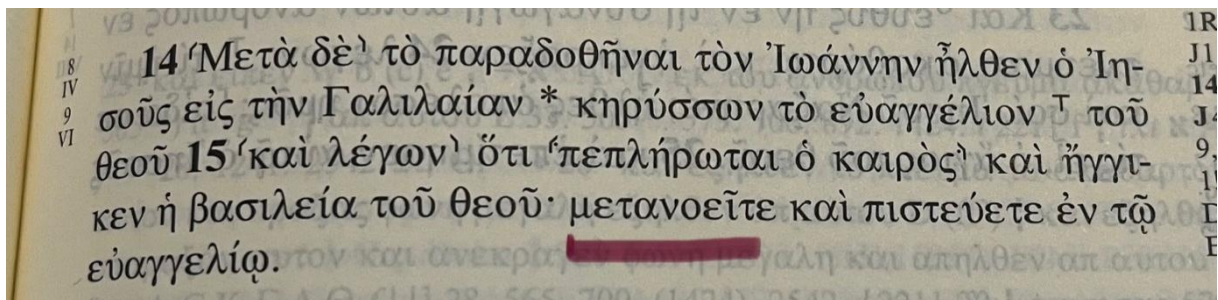
Innledning – tenk annerledes og tro på det gode budskapet

Kjære alle sammen!

Vi samles i Hamar bispegård ved inngangen til et nytt år, totusen og tjueseks år etter Kristi fødsel. Hvilke håp har vi til det nye året? Hva slags uro bærer vi på? Hvilke muligheter ser vi?

En av de korteste fortellingene i Bibelen står i Markusevangeliets første kapittel: Etter at Johannes var blitt fengslet, kom Jesus til Galilea og forkyste Guds evangelium og sa: «Tiden er inne, Guds rike er kommet nær. **Vend om og tro på evangeliet!**»¹

Det finnes ingen bok i verden som det er forska så mye på som Det nye testamentet. Og det finnes en sak de aller fleste er enig om. Det er at de ordene vi akkurat hørte summerer opp det som er hovedbudskapet til Jesus: «Guds rike er kommet nær. Vend om og tro på evangeliet.»

Fra Mark 1, 14-15 i Det greske nytestamentet NA28.

Det nye testamentet er opprinnelig skrevet på gammel-gresk. Evangelium betyr godt budskap. Det er det vi oppfordres til å tro på og synliggjøre. Der vi leser 'vend om' står det på grunnspråket metanoete². Direkte oversatt kan det bety: tenk annerledes. Å leve i omvendelse er med andre ord å tenke annerledes. Det utfordrer oss også i dag. Tenk annerledes og tro på det gode budskapet!

Totalforsvarsåret 2026 – sammen bygge tillit og samhold

For 150 år siden var Hamar et sentrum for åndskampen i Norge. Den skulle prege kirke, skole og samfunn. Samme året som Hamar bispedømme ble gjenopprettet i 1864, ble Norges første folkehøgskole etablert her. [Sagatun](#) ligger rett opp bakken bak domkirka og bispegården, og ble grundtvigianismens høyborg i Norge for noen

¹ Mark. 1, 14-15.

² Av Metanoeo som består av begrepene 'meta' som beskriver noe utenfor seg selv, og noeo, som står for rasjonell refleksjon («change ones mind» Bauer/Gingrich). Jfr. Sören Dalevi «Gud vill oss väl. Andakt og linjetal 2024.

år. Denne bevegelsen bygde på den danske presten og [teologen Nikolaj Grundtvigs](#) tanker. Grundtvigianismen var en kirkelig og folkelig kulturbevegelse som gjerne ble knytta til frisinnet kristendom og styrking av nasjonal identitet. Den hadde et positivt syn på skapelsen og verden. Menneske skulle dannes og opplyses gjennom skole og kirke.

Tre år etter at folkehøgskolen ble etablert startet Hamar seminarium – altså lærerskolen opp. Den representerte en motpol til grundtvigianismen. Den var på denne tida sterkt påvirket av konservativ pietisme. Motsetningene gikk gjennom hele landet og delte folket i stridende parter. Pietismen understreket at religion skulle være en personlig sak, der den enkelte måtte leve gudfryktig og riktig. De hadde et mer negativt syn på skapelsen og verden, der menneske i seg selv var forfalt. De ville etablere sine egne fellesskap av omvendte. Denne privatiserte forståelsen av religion har også preget vårt politiske ordskifte i dagens Norge. Denne pietistiske arven ser ut til å prege blant annet sekulære livssynsorganisasjoners religionsforståelse.

Mens pietismen historisk sto sterkt på Sør- og Vestlandet, fant den grundtvigianske åndsretningen gjenklang hos folket i Innlandet, med markante personer og miljøer i Østerdalen og Gudbrandsdalen. Og selv om det skulle gå flere generasjoner før Hamar fikk biskoper som var preget av denne tradisjonen, skulle de komme og stadfeste Hamar som folkekirkebispedømme. En kristendom der folket gjenkjente det de aller helst vil gjenkjenne ved kirka si. De gjenkjente evangeliet – det gode budskapet. Der tro, håp og kjærlighet ikke er henvist til de private, lukkede rom. Det handler om kulturarv, samfunnskraft, og tilhørighet for alminnelige liv.

2026 er Totalforsvarsåret i Norge. Vi som er her, er alle viktige aktører i totalberedskapen. Bare sammen kan vi bygge tillit og samhold i folket. Den norske kirke er i Grunnloven definert som Norges folkekirke. Det er noe annet og noe mer enn et trossamfunn. Vi har et særskilt samfunnsansvar for alle innbyggere og for fellesskapet. Sammen med fylkeskommune og Statsforvalter deler Hamar bispedømme grenser for vårt felles ansvarsområde. Og sammen med kommunene og lokale aktører er soknekirka til stedet med ansvar for de samme menneskene som bor der.

“Eg håper på ei vekking” skrev jurist og rettshistoriker Jørn Øyrehagen Sunde i en avis-kronikk i november, og utdyper:

«Eg har eit håp om ei vekking som skal visa at menneske har verdigheit, og har potensiale til å innsjå feil, finna løysingar, og utretta dei utrulegaste ting i fellesskap. For menneske er problemløysarar. Det er ein fantastisk eigenskap. Den driv individ og samfunn vidare og vidare. Ein kan diskutera om vegen heile tida går framover eller ei. Problem vert i alle fall løyst, i fellesskap.»³

At mennesker er problemløser er i all høyeste grad også min opplevelse når jeg som biskop har det store privilegiet å få reise rundt i Hamar bispedømme. Jeg møter varme, optimisme, håp og solidaritet. Det er rett og slett mange som “tenker annerledes”. I møte med uro og utfordringer ser de muligheter. La meg gi dere et lite innblikk av det jeg fikk oppleve i 2025.

³ [Framtid for samhold - besteforeldre for en ansvarlig klimapolitikk](#)
[besteforeldre for en ansvarlig klimapolitikk](#)

Menneskemøter

I Vågå møtes hver uke en liten gruppe mennesker til kaffe og prat på det de kaller “*Huset*”. Her kan folk finne trygghet med rom for hele seg, selv om man bærer på utfordringer i livet. Her blir man sett og hørt, og kan tillate seg å le litt sammen. Her møter man psykisk uhelse og utenforskap med varme og fellesskap.

Flere steder i Innlandet er nå “*Bondens nettverk*” oppretta (og det har ingenting med meg å gjøre). Dette er et samarbeid mellom landbruksnæringa og det øvrige samfunnet, for å bistå bønder. Det er krevende å være bonde i dag, flere forteller om utfordringer knytta til ensomhet, vanskelige valg, risiko og usikre tider. Det trengs derfor et nettverk rundt den enkelte, som kan gi støtte, oppmuntring og veiledning.

På Lillehammer finnes det fantastiske *Kulturhjerter*. Dette har blitt en viktig møteplass i kommunen. Barn og unge som opprinnelig kommer fra ulike land møtes og skaper ting sammen. Sør kostymer. Øver inn forestillinger. Lager produksjoner. Kulturen og teateret bringer folk sammen, og dette kulturprosjektet har store sosiale ringvirkninger.

I Vestre Slidre, på kulturkafeen arrangeres *Karprat* – en møteplass for voksne mannfolk. Det startet ganske enkelt med et behov for å ha noen flere å prate med, også har det vokst til å bli et fellesskap som møtes hver 14 dag for kaffe og prat. På Magnor møtte jeg over 60 menn på «Gubbetreff» i det såkalte ungdomslokalet. Dette er viktige steder for å motvirke ensomhet.

Besøk på Garasjin mekkeverksted under visitas i Nord-Aurdal. Foto: Hans Enger.

Et annet eksempel er “Mekkeklubben” - utviklet av kirka i samarbeid med Vang og Vestre Slidre kommune. Her kommer unge mennesker sammen, for å mekke, prate, og ha et trygt fellesskap. Ja, dette har over tid også blitt et generasjons-sted, der eldre deler av sin erfaring og kunnskap.

Dette er bare noen få eksempler på det som skjer i Innlandet og Hamar bispedømme. Og da har jeg ikke en gang nevnt alle gudstjenester og samlinger som skjer i kirkene våre hver uke året igjennom. De er alle eksempler på en slags motstandskraft, en resiliens, mot mye av det som skjer rundt oss i verden – og hvordan vi som mennesker takler det, *inni oss selv, men og som fellesskap*. Gjennom disse eksemplene sies det klart og tydelig ifra at mennesker har uendelig verdi og er vår største ressurs. Det blir som en kraft mot det som truer. Evangeliet som skapes av alle gode krefter. Som i Grundtvigs ånd, med et positivt syn på samfunnet som gir mening og rom for livsutfoldelse.

Frihet

Dette tenker jeg er noe av hva historikeren Timothy Snyder refererer til når han sier at “frihet er ikke bare fravær av noe ondt, men at noe godt er til stede”.⁴ I vår lutherske arv er det gode budskapet og frihet nært knyttet til hverandre. Fortellingene om Jesu møte med vanlige folk, handler om å reise mennesker opp. Og sette menneske fri, til å leve i frihet. Både tilgivelse, forsoning og oppstandelsestro handler om dette.

Snyders utgangspunkt er krigen i Ukraina. Landet er okkupert, og første steg til frihet må være av-okkupering. Men det trengs også en annen type frihet. En positiv frihet. Frihet til å skape lokalsamfunnene, gi livsgrunnlag, fylle friheten med noe. Bygge den lekeplassen. Reparere den jernbanestrekningen. Samles om denne feiringa, eller møtes i gode fellesskap. Snyder skriver at “hvis vi skal være fri, må vi hevde noe, ikke bare avvise. Som oftest må vi bearbeide både verden og oss selv på grunnlag av verdier og kunnskap”.⁵ Frihet er verdienes verdi – det grunnleggende som alt annet godt kan strømme utfra. Frihet henger sammen med trygghet. Og trygghet handler om tillit og tro. Den ukrainske presidenten Volodmyr Zelenskyj har sagt at “berøvelse av frihet er utrygghet”, og at “utrygghet er berøvelse av frihet”.⁶ I Ukraina begynner folk vanligvis å betrakte en by som frigjort når togene går dit igjen.⁷

Å gjenoppbygge det som er ødelagt, det er en menneskelig egenskap. Resiliens er ofte et begrep som brukes om dette. Ikke bare som motstandskraft, men det å reise seg igjen når man har møtt motstand. Det er svært vanskelig å klare det alene. Det må man gjøre i fellesskap. Å bære et håp i møte med håpløshet er vanskelig, men ikke umulig. Det kan komme som et godt ord, en varm klem eller et godt budskap. I etterkant av korsfestelsen vandrer nedslåtte disipler på vei til byen Emmaus. De fikk etter hvert følge av Jesus, som de først ikke gjenkjente. Det var først når de satt å spise sammen, og Jesus brøt brødet, at de gjenkjente han. Da ble de straks fylt av

⁴ Snyder, Timothy. 2025. “Om frihet”. Side 10

⁵ Ibid side 13

⁶ Ibid. Side 15

⁷ Snyder. Side 15

håp og tro, og reiste tilbake til Jerusalem. De oppdaget sin egen evne til å reise seg igjen i møte med det gode budskapet. Men det trengtes et fellesskap, og et håp for å klare det. I møte med den oppstandne opplevde disiplene å tenke annerledes. Og den måten å tenke på reiste de opp og gav nye krefter.

Møte med ukrainske kirkeledere

Sist søndag viste Dagsrevyen en reportasje fra Russland, og hvordan Den russisk-ortodokse kirken med dens leder Kyrill er med å legitimere den aggressive angrepskrigen. Det var ikke godt budskap. Religion som motivasjon for krig, bygger ikke håp og skaper ikke fred. I høst møtte jeg en delegasjon kirkeledere fra Ukraina. Det ble et sterkt møte. I 2019 ble den selvstendige Ukrainsk ortodokse kirke anerkjent av patriarken av Konstantinopel, og er i dag det største kirkesamfunnet i landet. På møtet satt jeg ved siden av Metropolitan Yevstratiy, som er fremste talsperson. Han er kjent som en sterk stemme for å forsvare Ukrainas religiøse selvstendighet, særlig mot russisk innblanding.

Biskop Vitalii i den romersk katolske kirke i Ukraina har ordet i møtet i Krypten i Oslo domkirke. Foto: Norges kristne råd.

Kirkelederne fortalte om hvordan kirkene i krigsområdene er beredskapsrom, helt konkret. Alle prester er i dagens situasjon mobilisert for å møte de utfordringer som kommer, menneskelig og materielt. Kirkerommene, ansatte og frivillige blir en helt sentral beredskapsaktør i å ivareta befolkningen som er utsatt for Russlands tunge våpenmakt. Det er også sterkt og se hvordan en slik krise forener kirkesamfunnene i Ukraina. I møte med en grunnleggende trussel mot menneskers liv og verd, legger man til side teologiske uenigheter. For da handler det om det grunnleggende, og gi håp og trøst i møte med trusler, ødeleggelser, vold og død. Være en kraft til resiliens – til å løfte mennesker opp og gi mot der det er så lett å bli motløs. Da kommer

budskapet om Guds rike, om å vende om og tenke annerledes, nært. Da blir tro på det gode budskapet – et grensesprengende budskap til trøst, håp og handling. Et budskap som skaper bevegelse, hvor mennesker reises opp igjen i fellesskap – helt konkret.

Nasjonaljubileet og spørsmål om verdier

Et kjennetegn ved kristendommen, er at den hevder å være universell. Samtidig skapes, formes og utvikles kirke og tro alltid i møte med stedet og den tida den er en del av. I Norge har den kristne kulturarven vært sentral i tusen år. Slik har det kristne tankegodset forma rettssystem, demokrati, utdanningssystem og arbeidsliv. Men de samme samfunnsområder har også forma den norske kirke. Det er verdier som preger hvordan vi har innordnet både kirke og samfunn. «Uten religion oppstår og består ikke et samfunn. Derfor trenger demokratiet religionen» skriver sosiologen Hartmut Rosa som er en av Europas fremste vitenskapelige autoriteter. En viktig forutsetning for demokratiet handler ikke bare om at hver og en av oss har en egen stemme. Vi må også lytte og ta inn hva andre sier. Lytte til noe og noen utenfor oss selv. Rosa løfter fram den jøde-kristne tradisjonen som er en avgjørende del av vår kulturarv. Religionen gir oss en grunnleggende innsikt i at ingen er perfekte, og at vi derfor må lytte og være ydmyke overfor Gud, men også overfor våre medmennesker. Dette ligger som et usynlig premiss for demokratiet.

Så vil jeg også si med biskop Sören Dalevi i vårt vennskapsbispedømme Karlstad, når han løfter fram Rosas påstand om at demokratiet trenger religion: Religion har godt av demokratiet⁸. Nettopp for å lytte til Guds og menneskers røst i skaperverket og i samtida. For å korrigere, etterprøve og kunne gjenkjenne evangeliet i vår tid. Det gode budskapet.

Bispemøtet i Den norske kirke bad i fjor høst om unnskyld til mennesker med LHBT+ identitet. Foto: Den norske kirke.

⁸ Sören Dalevi: Demokrati behöver religion – och religion mår bra av demokrati. Kronikk i Nya Wermlands-Tidning 30. August 2025.

Kirka driver stadig forsoningsarbeid, og ønsker å ta ansvar for sin egen rolle i flere prosesser som vi ikke er stolte av. Det gjelder også uretten som ble begått gjennom forsoningsprosessen mot samer, kvener og skogfinner. Det handler også om hvordan vi skal ta oss videre. Tenke nytt. Vende om!

Disse spørsmålene gir oss en god inngang til markeringen av Nasjonaljubileet 2030, som i særlig grad åpner for en samtale om fortid, nåtid og framtid. Det handler ikke kun om slaget på Stiklestad, men om en mangfoldig nasjonsbygging, for hva bygger det norske fellesskapet egentlig på? Jubileet gir oss som samfunnsaktører en anledning til å være i dialog om helt sentrale spørsmål: Finnes et verdigrunnlag som faktisk er ufravikelig? Hvordan skape et fellesskap som tåler ulikhet? Hvordan møter vi "den andre"?

Kulturarv er arv som skapes på ny

For to år siden ble 1000 år for Kristenretten markert på Moster. Gjennom denne lovteksten kom det inn andre verdier enn det som til da hadde vært rådende. Det grunnleggende var at alle mennesker er skapt i Guds bilde, med samme verdi og rett til liv. Og nestekjærlighetsbudet, hvor ansvaret og omsorgen ikke ble begrenset til sine egne, men gjaldt alle og alt som er skapt.

Det var noe nytt, og en start på en rettsstat med et tydeligere menneskeorientert verdisyn. Dette er grunnlaget for vår kristne og humanistiske arv. Men kulturarv og verdier er først og fremst viktig for å forme og ta del i samfunnet nå. For å stå stødigere. For å forme fellesskap. For å kunne reise seg igjen. For menneskers og samfunnets resiliens.

Nasjonaljubileet gir i årene framover flere innganger. Sammen kan vi være med å løfte fram de verdiene som har vært viktig for rettsstaten og demokratiet vårt, og innby til å se framover. Kanskje også til å tenke annerledes?

Det er et strategisk mål for Hamar bispedømme å stå opp for menneskers ukrenkelige verdi, og fremme verdier som utfordrer og som bygger et godt samfunn for alle. Bispedømmerådet, og jeg som biskop vil derfor ta initiativ til en nettverkssamling om dette i 2026, med aktuelle kulturaktører i Innlandet. Jeg håper hver og en institusjon her i dag ser på hva som er mulig innenfor egen virksomhet til å løfte dette fram.

Skole – kirke – samfunn

Vi lever i et mangfoldige samfunn, med ulike religioner og livssyn. Vi skal passe oss for majoritetsblindhet. Vi skal vise åpenhet for andres syn og tradisjoner. Men det er ikke noe mindre viktig i vår tid at vi bygger og styrker fellesskapet. Hvordan gjør vi det? Her er vår kristne og humanistiske arv helt sentral. Det handler både om vår kristne kulturarv, og det handler om våre liberale verdier som likeverd og mangfold.

Det var dette miljøet for Sagatun representerte. Her har Den norske kirke, sammen med skolen et særlig ansvar.

«Mirakelet i Tingbjerg» er tittelen på boka til Marco Damgaard, der han forteller om hvordan den utskjelte danske ghettoskolen i løpet av fire år ble forvandla til en suksess. Han snudde skolen fra å være en ren krigssone, til en skole stadig elever søker seg til. Hva skulle til?

Den beste forebygging mot kriminalitet, dårlig integrasjon og utenforskap, er at man gir grupper i samfunnet mulighet for, og hjelper dem til, å være en del av et forpliktende fellesskap, der vi blir møtt av tillitt og positive forventninger, i stedet for det motsatte. Grepet er oppsiktsvekkende enkelt. Hovedingrediensene var å åpne skolen som samlingspunkt. Konflikter skulle løses i klasserommet, ikke i skolegården. Det skulle satses hardt på matte og dansk. Og ikke minst: «Dansk dannelse», som de sa. Det innebar at skolen holdt fast på julegudstjeneste i kirka, svinekjøtt i kantina, flagging under Pride og undervisning om homofili.⁹

I Hamar bispedømme står folkekirka sterkt, med røtter til grundtvigianismen og en positiv skapelsestro. En kristendom som vektlegger åpenhet, frihet og tilhørighet. Det er en utfordring og et særlig ansvar hvordan vi forvalter denne arven og disse verdiene både i Hamar by og i Hamar bispedømme.

Da må vi «kaste av oss pietismens åk» som min bispekollega i Borg skrev i Aftenposten i en kronikk om skolegudstjenester¹⁰. Pietismen bygget på en forståelse av tro og religion som et personlig anliggende. Men kristen tro er også viktig på samfunnsnivå. Hvordan formidler vi samfunnets verdigrunnlag som uavhengig av personlig tro i ei tid der sterke krefter forsøker å splitte oss?

Vi kan gjøre det ved å bygge et livssynsåpent samfunn. Et samfunn der religion ikke privatiseres i lukkede rom, men der vi både kan møtes i våre personlige fellesskap – men også – på tvers av det som skiller.

⁹ «Skolegudstjenesten bør alt annet enn avvikles.» Kommentar av politisk redaktør Hege Breen Bakken i Drammenes Tidene 9. desember 2025.

¹⁰ «Kast av deg pietismens åk, Rossavik!» Kronikk av biskop Kari Alvsvåg og prost Espen Andreas Hasle i Aftenposten 5. desember 2025.

«Kirkerommene våre kan samle og skape fellesskap, tilhørighet og resiliens». Foto: Lars Martin Bøe.

Ja, kirkebyggene og det som skjer der er et uttrykk for noe mer enn et trossamfunns indre liv. Sammen bygger vi rom for åpenhet, frihet og tilhørighet. Det handler om dannelse og fellesskap. Det er ingen som krever eller forventer tilslutning til dogmer eller personlig tro. Fortellingene i Bibelen er vår kulturs grunnfortellinger. De rommer hele spekteret av menneskelige erfaringer og følelser. Og en historie om en ukuelig vilje til samfunn. Vi utfordres av budskapet om alle menneskers likeverd og budet om nestekjærlighet.

Vi forvalter en kulturarv sammen. Den norske kirke har et særskilt ansvar for deler av dette, men vi gjør det for fellesskapet. Og vi må gjøre det sammen. Det skjer noe når vi sammen synger «Ja, vi elsker» eller «Deilig er jorden.» Det er i slike øyeblikk vi på ny skaper varme, optimisme, håp og solidaritet. Kulturarv og verdier er ikke bare noe vi skal ta vare på. Det er noe vi må skape på ny og på ny. Det er vårt felles ansvar!

Gi videre sangen som gir trøst. Åpne rommet som skaper trygghet. Formidle fortellingene som gir gjenkjennelse og håp, bønner som uttrykker tillit, fellesskapet som gir tilhørighet. Og dele alle gode budskap som reiser mennesker opp gjennom ord og handling der vi lever livene våre i dag.

Slik gir vi håp. Slik bygger vi motstandskraft mot krefter som de-humaniserer. Slik er kraften i kulturarven. Skal vi bygge gode samfunn, må vi gjøre det nå – og vi må gjøre det sammen.

Avslutning

Jeg starta denne talen med å snakke om omvendelse og vekkelse! Det vi er vant til er i endring. Spørsmålet er hvordan vi som fellesskap møter alt dette. Den norske kirke har en særlig oppgave å forkynne evangeliet - det gode budskapet om Guds nåde og kjærlighet. Arbeide for åpenhet, frihet og tilhørighet. Demokratiet trenger folkevalgte organer, frivillighet, museer, forsvar, skole, domstoler og fri presse. Men demokratiet trenger også folkekirka. Og folkekirka trenger demokratiet. Tenk annerledes, og tro på det gode budskapet! Det gode kan romme våre håp, vår uro og våre muligheter inn i 2026.

Godt nytt år!

